

‘Er is niets dat blijft, behalve de woorden waarmee Joris de wereld van zijn jeugd in beelden vat. Kijkend door het raampje van een trein ziet hij zijn dorp “dat in de blauwe avond zijn daken als lammeren tegen het kerkschip samendreef. De hoge hemel daarboven, die wankel op de torenspits balanceerde.”

Zo’n beschrijving is voor de eeuwigheid, zoals de meeste scènes die Mortier oproept. Vrijwel alle zinnen in *Sluiterijd* zijn van dezelfde schoonheid en beeldenrijkdom die we kennen uit *Marcel* en *Mijn tweede huid*. Het lukt Mortier eenvoudigweg niet om iets niet mooi of zelfs maar gewoon uit te drukken. Meer en meer beweegt zijn proza zich in de richting van poëzie waaruit iedere handeling is weggesneden en waarin het alleen nog draait om het projecteren van beelden, het schrijven met licht.’ – *NRC Handelsblad*

Erwin Mortier

Sluiterijd

ROMAN

2014

DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

ER ZIJN NOG foto's uit die tijd, ik ben er blond en draag sandaaltjes. Ik loop daar aan mijn vaders hand langs weiden onder populierenlommer door zomers die groener lijken en trager dan ze waren. In wegbermen, onder de spoorwegdijk, op de helling van de brug, laat hij vlinders opschrikken op de bloesem van de scheerling, en samen met mijn verwondering hangen ze roerloos in de lucht.

Het is de stilte van de wereld toen hij er nog was en ik nog niet. Ik mag dan wel naar de kiezelstenen op het wegdek kijken, bang waarschijnlijk dat ik zal struikelen, en voor alle zekerheid mijn vingers stevig in zijn handpalm klemmen, ook al ben ik daar wel, ik besta nog niet.

Ik ben een jaar of twee, het zal augustus zijn. De dingen zijn begrensd en warm. Van horizon tot horizon dammen bomenrijen het teveel aan hemel af. Alles in hun meanderende armen kent regelmaat. Om het uur een trein, om het kwartier een slag van de klok, hoog in het galmgat boven de pannen van het dak.

Ik zie boven de schutting rond de pastorie de bolsters van de notelaars uit de takken vallen en op de kasseien van de kerkweg als schedels splijten. Bij het vallen van de avond vliegen mussen langs de gevel van het huis, jagend op spinnen in de holttes van het uitgesleten voegwerk tussen de stenen. Boven staan de ramen open, achter de horren hangen doodstil de gaasgordijnen. Daarachter, boven een van de etalages naast de voordeur, de kamer die de mijne wordt, ooit die van mijn vader en van Werner, zijn tweelingbroer.

De tafel met één lade, het boekenrek, de stoel. Op het schouwtablet de foto van Kennedy, die er altijd heeft gestaan, ik heb hem nooit verplaatst. De kersenhouten kleerkast. De grasgroene spreij. Het balatum, nog van voor de oorlog, gebroken tussen voet en vloerplank. Het bed, ze moeten er als haringen opeengepakt in hebben geslapen toen ze groter werden, ook voor mij was het eerst te ruim en toen te krap.

Beneden twee toonbanken in hout en glas, daarachter een deur en een lange gang naar het achterhuis. Aan de zoldering wiegen de benen van bijna levensgrote poppen, lam als gehangenen in doorschijnende plastic zakken, tussen fietswielen, waterkannen en vliegenvangers.

In het licht dat door de volgepropte etalages amper tot de winkelruimte doordringt, reiken rekken en laden van vloer tot zoldering. Schappen vol bokalen en flessen, sommige vaal van het stof. Rijen vol likeuren uit godvergeten tijden en felgekleurde doosjes met tabletten, de zalven en drankjes van oom Werners informele apotheek vol dubieuze remedies tegen elk denk-

baar kwaaltje. Conserven van ananas, abrikoos of perzik verdringen zich als hangende tuinen in blik tot vlak aan de rand. Dieper glimmen gekonfijte kersen als een door rovers verborgen schat in smalle bokalen. Een glazen toonkast, door tante Laura, oom Werners vrouw, voorzien van een slot, herbergt een poolgebied van kristallen kolfjes en flacons vol essences, zo vluchtig en kostbaar dat ze bijna per druppel worden verkocht.

Je kunt de gevel nog altijd zien. Je ziet zelfs aan die brede vensters vooraan dat ze ooit uitstalramen zijn geweest, maar de muren zijn niet meer dan een karkas, het huis is elders. De binnendeuren komen intussen uit op kamers in andere huizen in mijn herinnering, ze sluiten er naadloos op aan.

Tijd is niet langer van belang. Sta ik me in het ene vertrek in een zinken tobbe te wassen en in de spiegel mijn billen te begluren, elders tillen vrouwenhanden me op uit een kinderbed en slaan een deken om me heen.

Er zijn zelfs plaatsen waar geen muren zijn, ik zie alleen het dambordpatroon van een tegelvloer bezaaid met puzzelstukken, ik voel de kou van de stenen onder mijn voeten en hoor, alsof ze uit een koker komen, van ergens in een gang achter mijn rug, stemmen fluis-teren. Ik ben nog veel te jong om ze te verstaan, maar ik voel dat ze zachter praten omdat ik er ben en mijn vader niet meer.

In zijn vuisten kon, wanneer hij vrijdags thuiskwam van het werk, ofwel snoep schuilgaan, ofwel teleurstelling. Leeg waren zijn handen nooit.

Ik kan ze duidelijk voor me zien, de vuisten van een handwerksman, met brede vingers, grof donker haar op de polsen, en binnenin, op de huid van zijn handpalm, een dikke eeltlaag die aan die handen een indruk van steen meegaf, iets levenloos of gebeitelds.

Al het andere, zijn zwarte haar, bijna even zwart als het mijne, zijn borstelige wimpers en zijn ogen, diep in hun kassen, ik weet niet of ik me dat herinner of het me verbeeld. Alleen van die vuisten ben ik zeker.

Hij was iets steviger dan zijn tweelingbroer. Breder geschouderd, steviger van botten. Zijn moeder zei altijd dat hij het langst in haar bleef zitten en Werner naar buiten heeft geschopt, en dat ze hem moest tegenhouden of hij legde in zijn eentje haar beide borsten droog.

Op een stoel in een tuin van toen zit ze wijdbeens en nog roezig van het baren met haar zonen als twee boeddhabeeldjes op haar schoot. Oom Werner kijkt even onbevangen als ernstig in het rond, terwijl mijn vader eerder naar binnen lijkt te blikken, of naar niets in het bijzonder. Verzadigd, volgedronken.

Op de dag van hun doopsel slaapt hij door de hele ceremonie heen, een klomp van een boreling in witte kant. Zelfs wanneer de pastoor uit een koperen schelp water over zijn fontanellen giet geeft hij geen kik.

Op het feest nadien ligt hij voorhoofd tegen voorhoofd naast zijn broertje in een wieg van riet, afgeboord met lelies, de vuisten gebald, de ogen dicht en de benen opgetrokken tegen zijn buik, alsof hij zich nog altijd verzet tegen de gruwelijke tocht uit de baarmoeder naar buiten.

Onder zijn oogleden sidderen zijn pupillen op de cadans van onvaste dromen. In zijn veel te grote hoofd moet zijn geest zich in al die hersencellen aan het vertakken zijn.

Zijn vingers graaien naar alles en niets. Wanneer iemand zijn wangen aait, scheurt zijn aangezicht, zo doelloos dooraderd van het leven, open in een grimas waarvan hij pas later zal leren dat het glimlachen is, en dat daar plezier bij hoort.

Ze waren onafscheidelijk. Altijd zij aan zij, in dezelfde kleren, poserend in tuinen bij familie, waar hij schijnbaar zonder zich ooit vuil te maken tussen de bloembedden achter zijn tweelingbroer aan liep.

Steeds weer lijkt hij te verstarren in een aangeleerde pose, met de handen op zijn buik, het hoofd wat afgewend, en die blik, die vanachter zijn vernauwde oogleden rakelings langs me heen scheert, alsof hij zegt: 'Raak me niet. Zie me niet. Laat me zijn. Ik ben er niet.'

Wanneer ik mezelf een even hoekig ongemak tentoon zie spreiden, hier, op de drempel van de winkel, rond mijn twaalfde, op een zondag eind mei, bekruipt me nog steeds de duizeling van iemand die met de hiel en op de rand van een afgrond poseert.

Het is de dag van mijn communie, de winkel is dicht. Voor de onderkant van de ramen links en rechts van de deur heeft tante Laura doeken gespannen om haar waren voor het zonlicht te behoeden, anders dan wij, die op de pui de stekende warmte van een vroege zomerdag verdragen.

We staan met ons drieën in het open deurgat ge-

prangd, alsof we vergeefs moeite doen om in de lijst te passen. Ik draag een grijze kniebroek, een geruite blazer, een hemd met vlinderstrik, en lijk te blozen. Tante heeft me die ochtend zo grondig schoongeboend dat mijn wangen er haast van bloeden. Oom Werner, met zijn altijd goedige grijns, op het sullige af, heeft zijn hand in mijn hals gelegd en ziet welgevallig op me neer, alsof hij waarlijk mijn vader had kunnen zijn.

Om mijn lippen kringelt een lachje dat men me duidelijk heeft afgesmeekt. In mijn handen glimt het misaal met de zachtlederen rug en het goud op snee, het snoer van de paternoster en het satijn van de handschoenen, die mijn vingers klam maken van het zweet.

Ik geneer me zichtbaar om die lange sokken tot vlak onder mijn knieën, mijn algehele tuttigheid.

Bij het verlaten van de kerk, op de trappen, tussen hoeden en kragen, deels aan het oog onttrokken door de openvallende mantel van tante, die geheel overbodig met één hand haar hoedje op haar kruin houdt, zie ik het weer. Ik glimlach, maar mijn ogen lachen niet mee, alsof ik vlak voor de fotograaf heeft afgedrukt in de gaten kreeg dat hij me in het vizier nam, en ik me net op tijd teweerstel tegen het alziende oog van de lens.

Ik kijk frontaal de ruimte in, met een blik die als een gebalde vuist oprijst uit de duisternis van het kerkportaal achter mijn rug. Aan de wijze waarop ik mezelf snel een houding wil geven, met de ene voet iets voor de andere, de linker hand op mijn heup en de rechter in mijn broekzak, herken ik het verlangen op mijn vader te lijken en zijn omtrek te vullen met mezelf.

Ik wilde zijn onwennigheid proeven en haar in mijn eigen poriën voelen trillen op dezelfde plek waar ook hij had gestaan, badend in een even zomers zonlicht, dat door de jaren een vuilgeel waas over zijn aanschijn heeft gelegd. Hij droeg toen eenzelfde blazer, alleen gespikkeld. Zijn hemd, zijn das, zijn schoenen zien er afgedragen uit.

Het is vlak na de oorlog, misschien was alleen dat jasje nieuw.

Op het feest ben ik het middelpunt van alle aandacht, een van ernst doortrokken joch dat op de ereplaats, onder de schouw in de eeuwig bedompt riekende bestekamer, het ijslam de doodsteek toedient en ogen-schijnlijk niets merkt van de verveling in al die op het tafelblad rustende ellebogen.

Op het dressoir achter mijn rug staat de kaars die Tante Laura heeft gekocht, voorzien van mijn naam, Joris Alderweireldt, in gulden letters onder het Lam van God, dat met zijn voorpoten een crucifix omarmt.

Wat later, de tafel is afgeruimd, open ik het pakket dat oom Werner die ochtend met gespeelde geheimzinnigheid op het dressoir heeft gezet, vergezeld van de mededeling dat het pas na het eten uit de verpakking mag. Ik doe mijn best om blij of verrast over te komen wanneer het papier een zwart etui prijsgeeft, en het etui een kloeke verrekijker, ruikend naar nieuw.

Hier tast ik op de bodem van het etui naar een smalle envelop. Ik herinner me de mengeling van verrukking en ontgoocheling toen ik het handschrift herkende, een sierlijk krullend schoonschrift, afgemeten en

ietwat schools, door jaren van nonnen met meetlatten in goede banen geleid.

De aanhef zal zoals gewoonlijk ‘Mijn Lieve Jongen’ zijn geweest. Misschien was ik te jong, misschien ook niet, om er de onbeholpenheid van te proeven, de aarzelings vóór de pen op het papier was gezet, mogelijk zelfs de zweem van schuld of onbehagen, zwierig weggestopt achter ‘hoeveel ik je mis vandaag’, en of ik blij was met de postzegels uit Spanje, het land van mandarijnen en Sinterklaas, die kennelijk heel wat minder moeite had om een boot of trein te pakken te krijgen.

Tante laat zich achterover zakken in haar stoel en lacht een van die schampere lachjes waarmee ze altijd haar afkeuring liet blijken. Op de gezichten rondom haar staat lichte gêne te lezen, terwijl ikzelf, met een sereniteit waarvan ik nu pas merk hoeveel inspanning ze me heeft gekost, de brief, meer een uit de kluiten gewassen ansicht, in mijn beide handen houd, als sta ik op het punt te declameren.

Over het tafereel hangt een immense stilte waar de wandklok op de schoorsteenmantel pijnlijk precies dwars doorheen tikt. Twintig voor drie. Buiten zullen de kippen zich nog eens in hun stofkuilen hebben gekeerd, boven de kerkhofmuur de zerken in de hitte gezinderd.

Er was niemand van ‘haar kant’, zoals tante altijd zei. Ze moeten in de loop der jaren hebben afgehaakt. Er zijn foto’s, niet veel, waarop een van haar broers, een vent met een puntsnor en een donkere bril, een ergeris verbijdt die door de gouden kiezen in zijn mond-

hoek, zuinig blootgelachen, aan zuurte wint, terwijl ik ademloos kaarsjes uitblaas of rond de kerstboom dans.

Hij heeft haar ranke gestalte, haar lange vingers, een breekbare lenigheid die hem hier, tijdens een kampeervakantie op de heide, minder stram doet lijken dan ik me hem herinner. Ik lig aan zijn voeten in het lange gras met emmertjes te spelen terwijl hij over de auto en de tent uitkijkt naar een vrouwenfiguur in de verte die op een hoge berm margrietten plukt.

De huizen waar haar familie woonde zijn in mijn geheugen vervlochten tot een doolhofachtig bouwsel met aan de ramen telkens weer andere seizoenen. De meetkundig binnen hun perken gehouden gazons, de paden van aangestampte aarde, de hoenderhoven afgeboord met vlier, zijn vergroeid tot een tuin vol geheime passages en terrassen onder luifels van kruinen. Daarboven rijzen de gevels uit, onveranderlijk koel, statig, gereserveerd, zwart van roet of regen, alsof hun schaduw in de stenen is getrokken.

Bleek schittert mijn moeder daar op uit donkere interieurs vol massieve meubelen, een blonde dreumes omringd door broers die de zuiderse teint van hun vader hebben geërfd en haar als een vestingmuur omringen. Op haar achttiende, ergens bij familie, misschien op haar eigen verjaardag, valt er niets te bespeuren van de rebelsheid die ze toch moet hebben opgebracht om buiten haar stand te trouwen en de minachting van haar clan te weerstaan. Ik zie een meisje, teer, precieus, in een schools mantelpakje met opgestoken haar en dichtgeknepen ogen in hel middaglicht

poseren tussen half uitgebloeide pioenen en in het gras aan haar voeten tortelduiven, wit als van tafel ge-waaide servetten.

Tussen tafels vol lekkernijen, half aan het oog onttrokken door hoeden en schouders, gezichten waarop geforceerde lachjes bevriezen of handen die halverwege een gebaar zijn blijven steken, gekscheert ze met vriendinnen, dametjes in miniatuur voorzien van handtassen en fijne handschoentjes, die ze waarschijnlijk aanhielden wanneer een heer ze begroette. Ze is een Nachtergaele, een naam die klinkt als een klok in het dorp. Nergens lees ik in haar trekken het ongemak dat me net als mijn vader steevast op een foto in een foto doet lijken, scheef opgehangen tegen een achtergrond waaruit ik me elk moment kan losmaken en met een luide klap op de vloer aan scherven vallen.

Op een kermisbal zeilt ze in de armen van een van haar broers over de dansvloer. Elders klapt ze in de handen voor jongens die in jutezakken over een grasveld springen. Een soepel geolied mechaniek van beleefdheden en platitudes dirigeert op die kiekjes haar mimiek, deinend op kwinkslagen die wellicht perfect gedoseerd beten zonder te kwetsen.

Ergens op een drinkgelag onder bloeiende kersela-ren knipoogt ze schalks in de lens en brengt tot jolijt van haar vriendinnen een schuimende kroes aan haar lippen. Een tafel verder leunt op hetzelfde ogenblik een mansfiguur, toevallig mijn vader, achterover om een dienstster te wenken. Zijn achterhoofd raakt net haar oor. Ze schijnen geen benul te hebben van elkaars bestaan.

Iemand heeft hen ooit in een korenveld betrappt. Giechelachtig turen ze boven de gezwollen aren uit. De hemel die zomer is van het onpeilbare blauw dat alleen de eerste kleurenfoto's wisten vast te leggen, waarschijnlijk bijgekleurd.

Later kijken ze hand in hand uit over een bergmeer, twee onooglijke silhouetten bij een bladstil water aan de voet van steile rotsen onder eeuwige sneeuw. Hij draagt een rugzak, zij leunt op haar wandelstok. Het licht is van een ijzige helderheid, het lijkt hen bijna even doorzichtig te maken als de vederwolken die hoog boven hun hoofd om de toppen spelen.

Er is een winter waarin hij op een voetbalveld tussen berijpte graspollen hurkt en zijn beide armen om de schouders van zijn maten legt. Aan de geamuseerde spot in zijn ogen zie ik dat zij die foto heeft genomen. Ze moet gestunteld hebben met het toestel en ze heeft ook niet helemaal scherp ingesteld, misschien omdat zijn verwaaide dos, zijn openvallende hemd en zijn dijen, dampend van het zweet na de match, haar aan het duizelen brachten.

Hij moet van haar wijde jurken hebben gehouden, haar bloesjes zonder mouwen, misschien om haar stevige bovenarmen. Hij tilt haar over plassen, over drempels, over sloten, alleen om haar smalle taille met zijn beide handen te kunnen omvatten.

Op een dag is de lange vlecht die haar aan haar meisjesjaren bond verdwenen. Ze draagt een korte dos, uitbundig krullend, haar lokken lijken jaren op die verlossing te hebben gewacht, of misschien vond ze dat het zo hoorde nu ze een trouwring droeg.

In een weiland vlak buiten het dorp, onder het nog schuchtere lommer van een wilg, zit ze op een deken zoals men haar ooit moet hebben geleerd wat deftig zitten was. Met een ietwat stroeve elegantie, knieën en enkels tegen elkaar, ziet ze er plotseling ouder uit dan ze was. Ze strekt een hand uit naar mijn vader, in wiens plaats ik haar bekijk, terwijl ze iets aan hem toont, een grasspriet of een twijg misschien, en hem lijkt aan te spreken.

Hier maakt ze net zo'n gebaar. Buiten aan een tuintafel laat ze mijn vader een lepel jam proeven en ondersteunt met haar andere hand zijn kin. Hij rekt de hals en opent zijn mond. Ze houdt de lepel net buiten zijn bereik.

Zelf ben ik nergens te bespeuren. Ik herken wel de fruitbomen achter hun rug. De witgekalkte stammen zijn iets slanker dan ik ze me herinner, maar ik zie aan hun volle kruinen en de donkere schaduwplekken in het gras dat juni op zijn einde loopt. Ze moeten kersen hebben geoogst. In de achterkeuken pruttelt wellicht de ketel op het vuur, op het aanrecht staan de bokalen in gelid te dampen.

Het is de laatste zomer voor ik er was. Ze is zo goed als kogelrond. Haar borsten rusten als gestolde klodders vet op haar middenrif. Haar armen zijn bezaaid met sproeten alsof ze het van binnenuit begeeft onder de mateloze dorst waarmee ik me diep onder de gebastikte stof van haar tentjapon aan haar volzuig.

Ik moet mijn hielen in haar maag hebben geduwd, mijn hoofd in haar blaas gedrukt. Van 's ochtends tot 's avonds moet ik haar naar de keuken hebben gedre-

ven, hunkerend naar water dat ze gulp na gulp uit de pomp duwde om mijn hang naar suiker, zure haring of rauwe melk te blussen en haar weefsels te zuiveren van mij, die haar als een proviandkast plunderde.

Met de verbijstering die achteraf moederliefde heet kijkt ze op me neer terwijl ik in witte doeken in haar armen rust. Mijn vader leunt naast haar op de rand van het bed en strijkt met een vinger over mijn voorhoofd. Hij lijkt me amper aan te durven raken, ik, de helft van hem, onontwarbaarder met haar vervlochten dan hijzelf ooit is geweest.

In de kapel van het ziekenhuis ziet hij onbewogen toe hoe oom Werner de doopkaars aansteekt en hun moeder, wankel van de ziekte die haar kort daarop zal vellen, me over de rand van de doopvont houdt. Ze ziet er onzeker uit, het is alsof ik zo meteen uit haar handen zal vallen. Wat later heeft mijn vader me van haar overgenomen, hij probeert mijn huilbui te stelpen door rare snoeten te trekken.

Het is onmogelijk dat ik me er iets van herinner, en toch zie ik vaag zijn aangezicht, even etherisch als de regenboogkleuren die in de lenzen van de verrekijker in elkaar konden overvloeien.

De avond na mijn communie, terwijl buiten de lucht betrok, stond ik voor het open raam van mijn kamer en schroefde de doppen van de glazen. Beneden deed tante de vaat, oom voerde in de achtertuin de hoenders.

Het duurde een tijd voor ik de lenzen precies kon bijstellen en de kerkmuur zo scherp voor mijn ogen

zag dat ik de haarfijne barsten in het metselwerk van de toren kon tellen, net als de bladeren van de linden aan de straatkant, teergroen tegen de donker wordende lucht.

Tegen beter weten in hield ik mezelf voor de geest dat er een wereld moest zijn van beelden die niemand ooit had vastgelegd, op het zonlicht na misschien, dat van al wat het bestreek iets meenam en het god weet waar verenigde met al die vlakke gestalten die het geduldig losweekte uit lijsten, albums of de duisternis van het oude valies waarin ik mijn dierbaarste kiekjes bewaarde.

Ik wachtte tot het bijna donker was voor ik het valies van onder het bed tevoorschijn haalde, het deksel openklapte en de brief van mijn moeder bij de andere voegde.

Het koperen schijnsel van de zonsondergang achter de bomen leek die avond op een immens reservoir, een hiernamaals van ooit weerkaatste oppervlakken, breekbaar in zijn schittering en onbereikbaar.

Ik zie hetzelfde licht, lang geleden. Ergens in een kamer waar ik voetstappen hoor valt een deur met trillende hengsels open en iemand roept mijn naam.

Ik wil opstaan zonder dat het me lukt. Ik voel kwaadheid in me opborrelen, de zilte prikkeling van tranen in mijn ogen.

Ik zie dat ik blauwe gesloten schoentjes draag met lederen veters. Ik hoor ze nog altijd over de vloertegels schuren wanneer ik met machteloze woede autootjes, blokken en potloden voor me uit schop.

Ik zie hoe mijn vader zijn handen naar me uitstrekt. Iets van die brede glimlach doet in mij de zachte trekken van mijn moeder soms onverwacht hardvochtig lijken.

Ik klem me aan zijn vingers vast en voel, terwijl ik me aan hem optrek en moeite heb mijn evenwicht te vinden, hoe een siddering door mijn schenen gaat.

Ergens in een achterkeuken hoor ik druppels uit een lekkende kraan tegen het deksel van een kookpot tikken en de leegte van een heel huis in de echo galmen.

Mijn vader tilt me op, hij laat de lucht in mijn blonde lokken fluiten en gooit me steeds hoger uit zijn handen. Mijn middenrif verkramp. Ik hoor mezelf meer schreeuwen dan schateren terwijl ik zijn handen verlaat en me alleen door lucht omringd weet.

Wat zal hij geroepen hebben, 'Hopla Joris, vliegen'? Het valt niet van zijn lippen af te lezen.

Ik weet niet wie die foto heeft genomen, wie me als een bange engel boven zijn vingers voorgoed in het ijle heeft laten hangen.

VAN DIE LAATSTE zomer kan ik me weinig helder voor de geest halen. De dagen leken in de onnoemelijke hitte van die maanden te versmelten tot één lang etmaal, alsof ze tantes voorspelling dat dit mijn laatste schone weken zouden zijn, kracht wilden bijzetten en de wereld van mei tot eind augustus onderdompelden in de gloed van een droom diep onder het oppervlak van de slaap. Ik was elf en had van Newton geleerd. Ik kon zonder fouten schrijven, de wijzerstanden van de klok ontcijferen en zeggen hoe laat het was, daarbuiten, waar uren belangrijk waren.

Op de dag waarop als ieder jaar de fotograaf de klassen kwam kiekeken, had meester Snellaert zich in zijn beste pak gestoken en zijn kneephoed met het frivole blauwe veertje op zijn hoofd gezet.

Hij stelde ons in vier rijen achter elkaar op, buiten op de speelplaats in de schaduw van de galerij. Juli hing al in de bomen. Langzaam begonnen de laatste dagen van dat schooljaar me te bevangen met de hypnose van de lange vakantie.

‘Ik tel tot vijf,’ zei de meester. ‘Bij drie staat ge stil en bij vijf staan we erop.’

Hij knipte met zijn vingers en we hielden de adem in. Er klonk een droge klik en voor we het wisten was alles voorbij.

Ik droeg het beige nylonhemd dat tante Laura nog snel had opgediept uit de bovenste schappen in de winkel, tussen de balen breiwool die er als eeuwige sneeuw op het koude seizoen lagen te wachten. De stof schuurde ruig over mijn armen en mijn borst, en irriteerde de huid in mijn hals. De lucht van de plastic verpakking en het kartonnetje onder de kraag bleef de hele dag hardnekkig in de naden hangen.

Ik voelde me wonderlijk kreukvrij, gesteven, nieuw, maar toen we van de koer terugliepen naar de klas beet de meester me toe: ‘Alderweireldt, jongen, ge stond er weer gelijk een strijkplank bij.’

Hij wist me altijd wel te vinden. Er waren dagen dat ik ineens zijn blik op mij kon voelen rusten, alsof zijn afwachtende spot op de poten van een vlieg over mijn onderarm kroop, als ik mijn meetlat evenwijdig aan de rand van mijn bank wilde schuiven, niet wist of ik mijn kladschrift onder of naast mijn leesboek ging leggen, waar ik de gradenboog een plaats zou geven, en waar mijn potloden, maar nog het meest wanneer ik huiverend van extase voor de zoveelste keer de eerste zin van mijn opstel doorstreepte en met mijn linkerarm het blad afschermde, omdat anders de nog niet gevonden woorden vervlogen voor ik hun klinkers in het papier had opgespoord.

Even onverwacht kon hij een zware hand op mijn

schouder leggen, alsof hij uit het niets kwam, met die geruisloze tred van hem over de vloertegels tussen de banken, waarin zijn zolen een glanzend pad hadden uitgesleten.

‘Ogen gelijk marbels en nog niet weten waar ge moet kijken.’

Hij duwde mijn hoofd over mijn blad.

Zijn vingers leken de spieren om mijn botten te kneden, mijn ruggengraat uit te rekken en mijn gedachten, niet zelden verdwaald in de takken van de appelbomen voor het grote raam, als onrijpe vruchten uit mijn haren te schudden.

‘Begin toch een keer. Gij zit veel te veel op uw eigen vingers te kijken, gij...’

De anderen draaiden zich in hun banken om, stootten elkaar met de ellebogen aan en gniffelden, maar er waren ook dagen dat hun schaterlach als een hagelbui op me neerkwam, vooral wanneer de meester opstond om de schriften op te halen terwijl ik verwoed mijn best deed om alsnog een einde te maken aan wat amper begonnen was en mijn handschrift in steeds woestere halen over de regels joeg.

‘Gij zult nog een keer te laat komen op het laatste oordeel. En wat gaat ge dan doen?’ zei hij smalend. ‘Een beetje in de ruimte hangen zweven? Of uw vinger opsteken en zeggen: Ja maar, meester, ik ben nog niet gereed?’

Het hoongelach dat daarop losbarstte onderging ik door me in een min of meer verbolgen stilzwijgen te hullen en mijn blik te fixeren op het donkergroen van de kiel waarin hij, als in een ambtskleed, elke ochtend en middag zijn lendenen wikkelde.